

Јован Р. Бојовић: УСВАЈАЊЕ ТЕКСТА ОПШТЕГ ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА ЗА КЊАЖЕВИНУ ЦРНУ ГОРУ, Историјски институт Црне Горе, 1991. године

Изашла је из штампе књига Јована Р. Бојовића: „Усвајње текста Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору“, у издању Историјског института Црне Горе, Подгорица, 1992. године.

Овом књигом овај упорни и вриједан научни посленик показује дио труда који је В. Богишић уградио у животном му дјелу Опште имовинском законнику, и то углавном онај који почиње од првог читања почетне до дефинитивне верзије Законика. Аутор је педантно слиједио три свеске записника о читању које се чувају у Богишићевом архиву у Цавтату, пратећи притом посебно забелешке које је сам Богишић утиснуо излажући их хронолошки. Стога су у том приступу велике олакшице будућим истраживачима. Ту је огромни значај ове књиге. Нијесмо овом тврдњом заборавили на све оне друге ауторе који су дотицали ову проблематику и на њихов огроман труд у тумачењу и објашњавању Богишићевог дјела. Они су својим дјелом „завели“ проф. Ј. Р. Бојовића да их све по реду скупи и редигује, сад већ можемо казати, у збирку врло значајних докумената за

правну историју Црне Горе. За тако велики труд хвала ће доћи од генерација које долазе.

Прво читање је на Његушима од 1 до 13 јула (стари датум) 1881. године. На окупу су поред редактора: Ђуро Матановић, члан Великог суда и државни савјетник, Јагош Радовић, члан Великог суда, Гавро Вуковић, члан Великог суда и Нешо Зековић писар — записничар. Својим богатим искуством, а Вуковић и врлим правничким знањем помогли су Богишићу да одабира праве ријечи за праву мисао. Намјерно смо уз ријеч која значи трајање пошто је Богишић и последије примједби трагом језика провјеравао ријечи које му се нуде у замјену настојећи да се определи јели за оне које норму као духовни садржај најбоље приближавају обичном човјеку. То је у складу с Богишићевим ставом који је саопштио самом Књазу да треба да поступа „досве независно и без предубјеђења. . . не престанем обзиром на све главније теорије које господују у науци као и оне које су израбене законодавном практиком у Европи, не пуштајући ни на часак из

ока особине законодавног субјекта, тј. Црне Горе и Црногораца". У таквом приступу ријеч „испричавање” замијенио је ријечју „извињење” или „дјеловање”, „дјествовање”, како се та ријеч тада слушала у свакодневном говору Црногораца. Неке и поред примједби није замијенио, на пр. ријеч „подобје”. Она се налази у свим касније објављеним издањима овог Законика. То ми наводимо примјерице, а за детаље препоручујемо књигу, пошто је свака у записник утиснута примједба прегледно дата и по реду како су слиједиле. У опет све не одступајући од правила да су право и правда до крајности релативни „дакле таке природе и такога својства, да се може јављати у веома различитим формама, према суми одношаја живота и особености појединих народа...” и даље да се са свом озбиљношћу „обзире на правне појмове, увјерења, установе и обичаје народне да би знао предвидјети што из свега тога треба примити у закон, што преиначити, што попунити и што уопче привести у хармонички сагласје са захтјевима живота, околностима и потребама нашег времена”.

Прво читање је било из три пута не рачунајући сједнице о уводном дијелу. Први пут је било у осам сједница, други у 25, а трећи у 31.

Друго читање се одвијало на Цетињу и у Ријеци Црнојевића 1985. године.

Вријеме од три године од првог читања Божишићу је требало да припреми верзију овог Законика са уграбеним примједбама. У раду на овој верзији помогле су му и бројне консултације које је имао у међувремену у Бечу, Берлину, Петрограду и Паризу са ученим људима. Иначе верзије показују да се мучио и са именом законика. На овој верзији је на корацима утиснуто „Општи имовински (грађански) законик за Црну Гору. На првој верзији је писало „Општи зако-

ник за Црну Гору”. У дефинитивном тексту нестаје и ријечи „грађански”, што је у складу са садржином овог законика.

Други одбор је био у саставу: В. Божишић редактор, Ђуро Матановић, члан Великог суда и државни савјетник, Јагош Радовић, члан Великог суда, и Гавро Вуковић, члан Великог суда и писар Симо Мартиновић, учитељ.

То читање се одвијало у 35 сједница. К томе и сједнице на Ријеци ради читања и још нечитаних дјелова с његовим височанством Књазом Николом I. То је читано од 3 до 11 децембра. У записнику од 11 децембра је написано да „онда (прије последњег Божишићевог одласка са Цетиња — наша примједба) и сада сав је Законик био с Књазом читан”. И све друго што је с Књазом говорено и расправљано забиљежено је у записник, а посебно о радњама које треба „пред штампом извршити”.

Тиме што се ова књига појавила у вријеме кад се престојавало са урушеног самоуправног модела привређивања и права на модерне тржишне моделе и право, ова књига постаје још значајнија, јер савременим нашим редакторима ваља да освјетли путеве којима треба да смјера ново право и држава. Уз то она подсјећа како на почетном положају већ више од сто година чека ОИЗ- тако вриједно и запажено дјело, чека да поново уђе у живот, разумије се, са бројним амандманима и тако се вратимо у слијед у коме су Француска са Цоде Цивилле-ом, Аустрија или Њемачка са својим грађанским законикима, те Швајцарска и многе друге земље. Нека и наш приказ буде подстрек на таква размишљања и акцију!

Да тако темељно прилазимо нашим савременим текстовима не би нам се могло десити да судбинска питања какво је власничка трансформација закрпмо рјешењима која су идеолошки неослобођена утицаја досадашњих приступа рјешењима којима се поту-

ра кукавичје јаје нашој будућности, гурајући технолошку и бирократску елиту у изобиље, а остале у сиромаштво и биједу, упркос да су укупна богатства створили и стварали увелико и ови други. Уз то мисао која носи та рјешења крпи се страним ријечима као на примјер лизинг, члан 10 или холдинг, члан 24 итд. Закона о власничкој и управљачкој трансформацији или деградирано земљиште, чл. 2. ст. 3. Закона о враћању земљишта, чија значења се не могу наћи ни у Лексикону страних ријечи и израза Милана Вукајлије, издање 1972 године, или Рјечнику страних ријечи и израза Р. Алекса, Бг. 1978. године или било којем другом сличном рјечнику. Како ће их онда разумјети обичан човек — за њега се углавном и ствара право.

У том смислу су могућности и рјешења о откупу станова по црногорском праву. Нијесу ништа боља ни она по српском праву. Ко може да разумје и чиме да правда да се станови исте површине, у истој згради, на истом спрату, на почетку откупа (април 1992. г.) плаћају по двије хиљаде њемачких марака и баш у маркама или другој конвертибилној валути, а крајем новембра исте године ни по 150 марака?! Нема вјерујемо данас у свијету, па ако се послужимо и овешталом фразом: ни у Африци, правног поретка који би трипо такве и толике неправилности и неправде.

Слично се компликује и у Закону о враћању ранијим власницима пољопривредног земљишта из друштвене својине. у ОИЗ-у су сличне могућности много једноставније ријешене. Прије свега тако дуг и компликован назив тамо је замијењен једном ријечју „преузам“ члан 97 и даље ОИЗ-а. У ОИЗ-у се то све даље поједностављује да је јасно и разумљиво за сваког.

Овако се може замјерити и рјешењима у многим другим текстовима па и самим уставом, али ово није прилика за таква детаљисања.

Овдје не можемо, а да се не запитамо: колико је злокобног за судбину једног права, правног поретка, једне државе ако се такве могућности свјесно уграђују да би их користиле одребене структуре, рецимо технолошке и управљачке, пошто је њима на кратке прогнозе јасно шта ће се дешавати са монетом и инфлацијом уопште. Стога би било интересантно на узорцима изучити ко и како се служи овим (не) могућностима. Дакле у поменутиим законима се не смјера да се спречавају сукоби између различитих воља, већ напротив податкавају се пошто остварују једну, а потру другу вољу. Отуда је у њима промашен прави циљ.

Такав и толики јаз какав се ево очитује примјеном наведених текстова опасан је и за много богатија друштва. Гомилањем преко њихове примјене многих неправди, друштво се убрзано раслојава на богате и веома сиромашне. Стога нијесмо сигурни да смо ослобођени нових револуција.

Да слиједимо пут и упут Богишића — дио тога је у књизи коју приказујемо, такве пропусте би заобишли и сигурније корачали ка правној држави. Књига долази у право вријеме да нас опомене да на нос на врат, бјesimo од апсурда подстичући нас на пут какав је изабрао Богишић на стварању добрих закона.

Како нам је у једном разговору наговијестио, проф. Ј. Р. Бојовић припрема и нове књиге са необјављеном грађом, коју је извукао из неких наших и иностраних архива, француских и Петроградског. Ј. Р. Бојовић тако остаје доследан у свом научном приступу да ће му то цијенити они који долазе.

У таквој преокупацији ту скоро је „извукао“ из Цетињског архива рукописни примјерак Даниловог законика и објавио га уз коментар. Примјерак је од нарочитог значаја изучавања тог историјског споменика и уопште историје права Црне Горе.

Потврђен Књижевним потписом и печатан му државним штембиљем што је неспорно, изворност овог текста, ма како се томе проблему прилазило, не може се доводити у питање. Ми би додали и сви од Књаза потписани рукописни примјерци су једнако изворни. За изворност пронађеног и објављеног примјерка текста, пошто је потписан и печатан, чак без значаја је да ли је рукописан кад и сви остали ако је таквих и било, а вјероватно је. То што постоје неке разлике између овог и штампаног текста (имамо у виду сва његова издања) на која је проф. Ј. Р. Бојовић прецизно и детаљно указао, не доводе у питање и баш ничим изворност овог рукописног примјерка. Тим прије кад се зна да није сачуван примјерак припремљен за право му штампања. Разлика између објављених издања и овог рукописног могу се тражити и правдати дру-

гим разлозима. О томе више неким другом приликом.

Наше тврдње о изворности су тим сигурније ако се има у виду ондашња технологија у настајању текстова-није се писало испод индига (није ни могло, јер овог није било) нити пресликавало, како се то данас ради. Све је рукописано, па и закони. Проглашава-ни су потписивани и најчешће у већем броју.

Да завршимо, проф. Ј. Р. Бојовић књигом „УСВАЈАЊЕ ТЕКСТА ОПШТЕ ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА ЗА КЊАЖЕВИНУ ЦРНУ ГОРУ“, крцатом архивске грабе подсећа нас на нашу прошлост, на наша велика дјела, нашу традицију, научно провјерене путеве у стварању доброг законодавства, подстичући нас да размишљамо о нашој садашњости и будућности.

Милисав Чизмовић